

УДК: 351

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-2\(22\)-145-153](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-2(22)-145-153)

Панченко Олег Анатолійович,
доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України, президент Всеукраїнської професійної психіатричної ліги (м. Київ), директор ДЗ “Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України”, м. Костянтинівка, Донецька область, Україна, 85110, вул. О. Невського, 14, тел. (06272) 2-55-17, e-mail: oap@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9673-6685>

Панченко Олег Анатольевич,
доктор медицинских наук, профессор, заслуженный врач Украины, президент Всеукраинской профессиональной психиатрической лиги (г. Киев), директор ГУ “Научно-практический медицинский реабилитационно-диагностический центр Министерства здравоохранения Украины”, г. Константиновка, Донецкая область, Украина, 85110, ул. А. Невского, 14, тел. (06272) 2-55-17, e-mail: oap@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9673-6685>

Panchenko Oleg Anatoliyovych,
Doctor of Medical Sciences, Professor, Honored Doctor of Ukraine, President of the All-Ukrainian Professional Psychiatric League (Kyiv), Director of the State Institution “Scientific and Practical Medical Rehabilitation and Diagnostic Center of the Ministry of Health of Ukraine”, Kostyantynivka, Donetsk region, Ukraine 85110, 14 O. Nevskoho Str., tel. (06272) 2-55-17, Email: oap@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9673-6685>

СУСПІЛЬНИЙ ЗАПИТ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ

Анотація. Зазначено, що впровадження сучасних інформаційних технологій у сфері життєдіяльності (культурну, соціальну, економічну, політичну) істотно підвищило залежність суспільства і кожної конкретної людини від надійності функціонування інформаційної інфраструктури, достовірності використовуваної інформації, її захищеності від несанкціонованої модифікації, а також протиправного доступу до неї.

Сформульоване наступне визначення поняття інформаційна безпека — це стан інформаційного середовища, що забезпечує задоволення інформаційних потреб суб'єктів інформаційних відносин, безпеку інформації та захист суб'єктів від негативного інформаційного впливу. В даному визначенні

суб'єктами інформаційних відносин можуть бути: держава, суспільство, організації, людина. Схарактеризовані наступні види інформаційної безпеки: інформаційна безпека держави, інформаційна безпека суспільства та інформаційна безпека особистості.

Зазначено, що інформаційна безпека, виходячи з двоєдиної сутності інформації, повинна бути спрямована як на захист об'єктивної, так і суб'єктивної її складової. У першому випадку вона виступає у вигляді безпеки інформації, у другому — у вигляді інформаційно-психічної безпеки.

Таким чином, захист інформації передбачає систему заходів, спрямованих на недопущення несанкціонованого доступу до інформації, несанкціонованої її модифікації, втрати, знищення, порушення цілісності тощо. Однак проблема захисту громадян від негативної інформації значно складніша, ніж проблема захисту інформації загалом через те, що інформаційні ризики надзвичайно різноманітні, а їх вплив не завжди очевидний.

В умовах турбулентності вирішення проблеми захисту суспільства в інформаційній сфері повинно носити комплексний системний характер та здійснюватися на різних рівнях: нормативному, інституційному та особистісному.

Ключові слова: інформація, інформатизація, інформаційна безпека, інформаційне суспільство, загрози та ризики.

ОБЩЕСТВЕННЫЙ ЗАПРОС НА ИНФОРМАЦИОННУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ

Аннотация. Указано, что внедрение современных информационных технологий в сферы жизнедеятельности (культурную, социальную, экономическую, политическую) существенно повысило зависимость общества и каждого конкретного человека от надежности функционирования информационной инфраструктуры, достоверности используемой информации, ее защищенности от несанкционированной модификации, а также противоправного доступа к ней.

Сформулировано следующее определение понятия информационная безопасность — это состояние информационной среды, обеспечивающей удовлетворение информационных потребностей субъектов информационных отношений, безопасность информации и защиту субъектов от негативного информационного воздействия. В данном определении субъектами информационных отношений могут быть: государство, общество, организации, человек. Охарактеризованы следующие виды информационной безопасности: информационная безопасность государства, информационная безопасность общества и информационная безопасность личности.

Отмечено, что информационная безопасность, исходя из двуединой сущности информации должна быть направлена как на защиту объективной, так и субъективной ее составляющей. В первом случае она выступает в виде безопасности информации, во втором — в виде информационно-психологической безопасности.

Таким образом, защита информации предусматривает систему мероприятий, направленных на недопущение несанкционированного доступа к информации, несанкционированной ее модификации, потери, уничтожения, нарушения целостности и тому подобное. Однако проблема защиты граждан от негативной информации значительно сложнее, чем проблема защиты информации в целом из-за того, что информационные риски чрезвычайно разнообразны, а их влияние не всегда очевидно.

В условиях турбулентности решение проблемы защиты общества в информационной сфере должно носить комплексный системный характер и осуществляться на разных уровнях: нормативном, институциональном и личностном.

Ключевые слова: информация, информатизация, информационная безопасность, информационное общество, угрозы и риски.

PUBLIC REQUEST FOR INFORMATION SECURITY

Abstract. The article states that the introduction of the modern information technologies in the sphere of life (cultural, social, economic, political) has significantly increased the dependence of the society and each individual on the reliability of the functioning of the information infrastructure, the reliability of the information used, its protection from the unauthorized modification, as well as illegal access to it.

The following definition of the concept of information security is formulated – it is a state of the information environment that provides satisfaction of the information needs of the subjects of the information relations, security of information and protection of the subjects from negative information influence. In this definition, the subjects of the information relations can be: the state, the society, organizations, people. The following types of information security are characterized: information security of the state, information security of the society and information security of the individual.

It is stated that the information security, based on the twofold essence of information, should be aimed at protecting both its objective and subjective component. In the first case it acts in the form of security of the information, in the second – in the form of information and mental security.

Thus, the protection of information involves a system of measures aimed at preventing the unauthorized access to information, unauthorized modification, loss, destruction, violation of integrity, etc. However, the problem of protecting the citizens from negative information is much more complicated than the problem of protecting information in general, because information risks are extremely diverse and their impact is not always obvious.

In the conditions of turbulence the solution of the problem of protection of the society in the information sphere must be complex-systemic in nature and implemented at different levels: normative, institutional, personal.

Keywords: information, informatization, information security, information society, threats and risks.

Постановка проблеми. Найважливіша роль у розвитку сучасного суспільства належить інформатизації, особливість якої полягає в тому, що одним з основних видів діяльності членів суспільства є процеси, пов'язані з інформацією. Інформаційне суспільство, до якого неухильно прагне людство, докорінно змінює статус інформації, розширюючи її потенціал, як позитивного ресурсу, так і виявляючи її різко негативні можливості. Інформація завжди оточувала людини, тому будь-яке суспільство можна вважати інформаційним.

Однак впровадження сучасних інформаційних технологій у сфери життєдіяльності (культурну, соціальну, економічну, політичну) істотно підвищило залежність суспільства і кожного конкретного індивіда від надійності функціонування інформаційної інфраструктури, достовірності використовуваної інформації, її захищеності від несанкціонованої модифікації, а також протиправного доступу до неї.

Сучасна людина, його повсякденне життя виявилися залежні від масової комунікації. Поширення мережевих комп'ютерних технологій, мобільного зв'язку та Інтернет, інформаційні ресурси сучасного суспільства можуть нести не тільки благо, але й піддаватися зростаючій кількості загроз, що може надати шкоду інтересам особи, суспільства, держави, призвести до економічних збитків та ставити під загрозу безпеку національної інформаційної безпеки. У зв'язку з цим надзвичайну вагомість набуває питання запиту суспільства на інформаційну безпеку.

Тема дослідження покликана сприяти вирішенню проблеми інформаційної безпеки суспільства та особистості в умовах турбулентності.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою.

Інформаційну безпеку, проблеми захисту національного інформаційного простору досліджували багато науковців. Зокрема, проблему відображено у працях У. Ільницької, В. Почепцова, Ю. Лісовської, О. Олейника, Т. Перун, В. Гурковського, К. Захаренка, В. Жогова, Г. Фороса, В. Триняк, Ю. Муравської, А. Марущака та інших фахівців. Однак, проблема захисту громадян від негативної інформації значно складніша, ніж проблема захисту інформації загалом через те, що інформаційні ризики надзвичайно різноманітні, а їх вплив не завжди очевидний. Тож запобігання негативним інформаційним впливам і їх нейтралізація вимагають додаткових досліджень проблем інформаційної безпеки суспільства та особистості в умовах турбулентності, розробки теоретико-методологічних основ державного управління у сфері забезпечення національної інформаційної безпеки. Таким чином, дослідження негативних інформаційних впливів, пошук механізмів захисту громадян від них є актуальним питанням для науки і практики державного управління, а саме інформаційної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки України.

Формулювання цілей (мети) статті. Розкрити поняття інформаційна безпека, охарактеризувати види інформаційної безпеки, дослідити запит суспільства на інформаційну безпеку в умовах турбулентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному значенні безпека — це стан захищеності від чого завгодно та може застосовуватися як щодо особистості зокрема, так і суспільства та держави в цілому. Водночас, безпека як поняття, відрізняється залежно від сфери застосування: політології, соціології економіки і т. д. В теорії національної безпеки широко використовуються такі формулювання: “національна безпека”, “безпека особистості”, “державна безпека”, “міжнародна безпека”, “інформаційна безпека”, “політична безпека”, “соціальна безпека”, “військова безпека” та ін. [1–3].

Сьогодні з поняттям “інформаційна безпека”, зокрема, з його термінологічним визначенням, склалася парадоксальна ситуація. З одного боку, термін “інформаційна безпека” широко використовується в наукових публікаціях, навчальній літературі та законодавчих документах різного рівня, з іншого боку, це поняття досі не має однозначного розуміння, а його зміст у різних джерелах має кардинальні розбіжності [4–6].

Безпека є державним завданням та нашу думку полягає не тільки у відсутності загроз, які суб’єктивно сприймаються окремими особами і групами, а й в оцінці і підготовці особистості та державних структур до інформаційних загроз. З позиції суспільних відносин безпекою можна назвати стан, у якому людина має відчуття впевненості та захищеності, почуття довіри до іншої особи або правової системи. Протилежністю безпеки є ризику [7].

Інформаційна безпека становить собою: 1) стан захищеності

життєво-важливих інтересів особи, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму нанесення шкоди через неповність, несвоєчасність та недостовірність інформації; деструктивний її вплив; неправомірне використання та поширення персональних даних; 2) стан захищеності національного інформаційного простору, який забезпечує формування, використання і розвиток останнього в інтересах громадян, організацій, держави [4; 8].

Поняття “інформаційна безпека” визначається наступними складовими [9]:

Перша — задоволення інформаційних потреб суб’єктів в інформаційному середовищі. Очевидно, що без наявності у суб’єкта необхідної інформації не може бути забезпечена інформаційна безпека. Інформаційні потреби різних суб’єктів не однакові, однак в будь-якому випадку відсутність необхідної інформації може мати негативні наслідки.

Друга — безпека інформації. Вимоги повноти, достовірності та своєчасності інформації повинні дотримуватися протягом усього часу циркуляції інформації, оскільки їх порушення може призвести до невірних рішень або взагалі до неможливості прийняття рішень, як і порушення статусу конфіденційності може знецінити інформацію. Тому інформація повинна бути захищена від впливів, що порушують її статус.

Третя — захист суб’єктів інформаційних відносин від негативного інформаційного впливу. До прийняття невірних рішень може привести не тільки відсутність необхідної інформації, але і наявність шкідли-

вої, небезпечної для суб'єкта інформації, яка найчастіше цілеспрямовано нав'язується.

При такому підході можна сформулювати наступне визначення: *Інформаційна безпека — стан інформаційного середовища, який забезпечує задоволення інформаційних потреб суб'єктів інформаційних відносин, безпеку інформації та захист суб'єктів від негативного інформаційного впливу.* В даному визначенні суб'єктами інформаційних відносин можуть бути: держава, суспільство, організації, людина.

У контексті національної безпеки більш повним визначенням інформаційної безпеки можна вважати наступне: *“інформаційна безпека — це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, при якому зводиться до мінімуму завдання шкоди через неповноту, невчасність та невірогідність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації”* [10; 11].

Як показує аналіз наукової літератури стосовно питання інформаційної безпеки, більшість науковців сходяться на думці, що інформаційна безпека — це складова частина

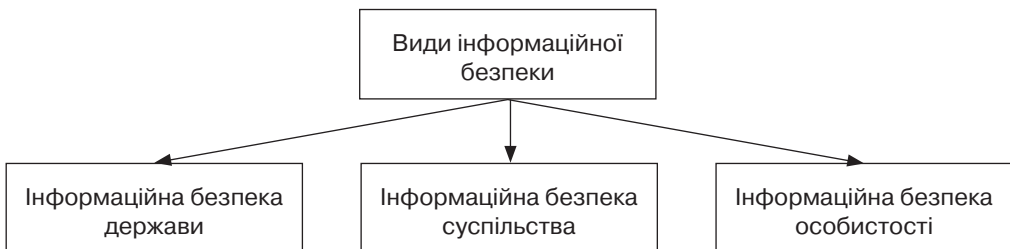
національної безпеки. Інформаційна безпека є невід'ємною частиною загальної безпеки, чи то національної, чи то регіональної, чи то міжнародною.

Виділяють наступні види інформаційної безпеки (рисунок)

Інформаційна безпека держави — стан збереження інформаційних ресурсів держави і захищеності законних прав особистості і суспільства в інформаційній сфері. Іншими словами, інформаційна безпека держави — це такий стан держави, при якому не може бути завдано шкоди його інформаційному середовищі за допомогою використання інформаційних ресурсів і систем.

Інформаційна безпека держави — складова частина національної безпеки країни, забезпечення якої здійснюється шляхом комплексної організації всіх ресурсів і систем.

Інформаційна безпека суспільства — це стан суспільства, в якому йому не може бути завдано істотної шкоди шляхом впливу на його інформаційну сферу. Інформаційна безпека суспільства може досягатися як в результаті проведення заходів, спрямованих на підтримку найбільш інформаційного середовища в безпечному для захисту об'єкта стані, захист об'єкта від деструктив-

Види інформаційної безпеки

ного впливу, так і шляхом зміцнення імунітету і розвитку здатності суспільства і його членів ухилятися від руйнівного інформаційного впливу.

Безпека є однією з основних людських потреб, тобто дуже важливою для суспільства. Почуття безпеки повинно бути пов'язане зі станом миру, відсутністю страху. Інформаційна безпека у своїх дослідженнях зосереджується на визначенні стану загроз для пристроїв, систем, сегментів руху і заходів інформаційного забезпечення, а також ймовірності виникнення ризиків для них. Для кожного суспільства питання безпеки є одним із основних вимірів його способу мислення про соціальну реальність [7].

Інформаційна безпека особистості — стан захищеності особистості, різноманітних соціальних груп та об'єднань людей від впливів, здатних проти їхньої волі та бажання змінювати психічні стани і психологічні характеристики людини, модифікувати її поведінку та обмежувати свободу вибору

Серед ризиків інформаційної безпеки особистості може бути втручання в особисте життя, використання об'єктів інтелектуальної власності, обмеження доступу до інформації, протиправне використання соціальних засобів, які діють на підсвідомість, дезінформація, спотворення інформації [12].

Захист інформації — гарантія безпеки, завдання держави. Захист інформації передбачає систему заходів, що спрямовані на недопущення несанкціонованого доступу до інформації, несанкціонованої її моди-

фікації, втрати, знищення, порушення цілісності тощо.

Вирішення проблеми забезпечення інформаційної безпеки суспільства та особистості має носити комплексний системний характер і здійснюватися на різних рівнях.

Перший рівень — нормативний. Повинна бути створена несуперечлива нормативна база, що враховує всі аспекти проблеми інформаційної безпеки.

Другий рівень — інституційний, що має на увазі узгоджену діяльність різних соціальних інститутів, пов'язаних з вихованням і соціалізацією.

Третій рівень — особистісний, що пов'язаний, перш за все, з самовихованням, самоосвітою, формуванням високого рівня інформаційної культури особистості як частини загальної культури людини. На даному рівні відбувається формування необхідних особистісних якостей щодо забезпечення інформаційного самозахисту особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інформаційні системи в сучасному економічному просторі з огляду на широкомасштабне використання цифрових інструментів становлять, з одного боку, безцінне джерело знань про стан господарюючих суб'єктів, а з іншого — є мішенню для несанкціонованого збирання та отримання такої інформації і конкурентної боротьби. Інформаційна безпека, виходячи з двоєдиної сутності інформації повинна бути спрямована як на захист об'єктивної, так і суб'єктивної її складової. У першому випадку вона виступає у вигляді безпеки інформа-

ції, у другому — у вигляді інформаційно-психічної безпеки. В умовах турбулентності вирішення проблеми забезпечення інформаційної безпеки повинно носити комплексний системний характер та здійснюватися на різних рівнях (нормативному, інституційному, особистісному).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Форос Г. В., Жогов В. С.* Особливості трактування поняття “кібербезпека” в сучасній юридичній науці. *Правова держава*. 2019. № 33. С. 128–134.
2. *Почепцов Г. Г.* Інформаційна політика: навч. посібник. К.: Вид-во УАДУ, 2002. 88 с.
3. *Марущак А. І.* Дослідження проблем інформаційної безпеки у юридичній науці. *Правова інформатика*. 2010 № 3(27) С. 17–21.
4. *Захаренко К.* Основні суб'єкти та інститути інформаційної безпеки. *Науковий вісник. Серія “Філософія”*. Харків: ХНПУ. 2017. Вип. 48 (частина І). С. 212–219.
5. *Триняк В. Ю.* Сутнісні аспекти інформаційної безпеки в умовах глобалізації. *Наукові записки Харківського університету Повітряних Сил. Соціальна філософія, психологія*. Харків: ХУПС, 2007. Вип. 3(29). С. 142–149.
6. *Лисовская Ю. П.* Информационная безопасность в современном глобализованном мире. *Вестник БДУ*. 2015. № 2. С. 93–97.
7. *Муравська (Якубівська) Ю. Є.* Інформаційна безпека суспільства: концептуальний аналіз. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. № 9. С. 289–294.
8. *Перун Т. С.* Принципи забезпечення інформаційної безпеки України

в умовах євроінтеграції. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 11 (17). С. 108–114.

9. *Олійник О. В.* Адміністративно-правові засади інформаційної безпеки. *Європейські перспективи*. 2012. № 4(1). С. 65–68.
10. *Льницька У.* Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Політичні науки*. Вип. 2. № 1. 2016. С. 27–32.
11. *Панченко О. А.* Информационная безопасность личности: монография / О. А. Панченко, Н. В. Банчук. К.: КИТ, 2011. 672 с.
12. *Гурковський В. І.* Інформаційна безпека в Україні як складова національної безпеки / *Зб. наук. пр. УАДУ*. К.: УАДУ. 2002. Вип. 2. С. 9–18.

REFERENCES

1. Foros G. V., Zhogov V. S. (2019). Features of the interpretation of the concept of “cybersecurity” in modern legal science [Osoblyvosti traktuvannia poniattia “kiberbezpeka” v suchasnij iurydychnij nautsi]. *Pravova derzhava — Constitutional state*, 33, 128–134 [in Ukraine].
2. Pocheptsov H. H. (2002). *Information policy*. [Informatsijna polityka]. Kyiv.: Vydavnytstvo UADU [in Ukraine].
3. Maruschak A. I. (2010). Research of problems of information security in legal science. [Doslidzhennia problem informatsijnoi bezpeky u iurydychnij nautsi]. *Pravova informatyka — Legal Informatics*. 3(27). 17–21 [in Ukraine].
4. Zaharenko K. (2017). The main subjects and institutions of information security [Osnovni sub'iekty ta instytuty informatsijnoi bezpeky]. *Naukovyj visnyk -Scientific Bulletin*, Vol. 48, 212–219 [in Ukraine].

5. Tryniak V. Yu. (2007). Essential aspects of information security in the context of globalization. [Sutnisi aspekty informatsijnoi bezpeky v umovakh hlobalizatsii]. *Naukovi zapysky Kharkivs'koho universytetu Povitrianykh Syl. — Scientific Notes of Kharkiv University of the Air Force*. Kharkiv: KhUPS. Vol. 3(29). 142–149 [in Ukraine].
6. Lysovskaja Yu. P. (2015). Information security in today's globalized world [Ynformatsyonnaia bezopasnost' v sovremennom hlobalyzovannom myre]. *Vesnik BDU — BSU Herald*. 2. 93–97. [in Russian].
7. Muravs'ka (Yakubivs'ka) Yu. Ye. (2017). Information security of society: a conceptual analysis. [Informatsijna bezpeka suspil'stva: kontseptual'nyj analiz]. *Ekonomika i suspil'stvo — Economy and society*. Vol. 9. 289–294. [in Ukraine].
8. Perun T. S. (2017). Principles of ensuring information security of Ukraine in the context of European integration. [Pryntsypy zabezpechennia informatsijnoi bezpeky Ukrainy v umovakh ievrointehratsii]. *Yevrazijs'kyj zhurnal akademichnykh doslidzen' — Eurasian Academic Research Journal*. 11 (17). 108–114. [in Ukraine].
9. Olijnik O. V. (2012). Administrative legal basis of information security [Administratyvno-pravovi zasady informatsijnoi bezpeky]. *Yevropejs'ki perspektyvy — European perspectives*, 4(1), 65–68 [in Ukraine].
10. Ilnicka U. (2016). The information security of Ukraine: current challenges, threats and mechanism of countering negative information and psychological impacts [Informatsijna bezpeka Ukrainy: suchasni vyklyky, zahrozy ta mekhanizmy protydii nehatyvnyim informatsijno-psykhologichnym vplyvam]. *Politychni nauky - Political Science*, Vol. 2, 1, 27–32 [in Ukraine].
11. Panchenko O. A. Banchuk N. V. (2011). *Personal information security* [Ynformatsyonnaia bezopasnost' lichnosti]. Kyev: KYT [in Russian].
12. Hurkovs'kyj V. I. (2002). *Information security in Ukraine as a component of national security* [Informatsijna bezpeka v Ukraini iak skladova natsional'noi bezpeky]. Kyiv: Vydavnytstvo UADU. Vol. 2. 9–18 [in Ukraine].